

SARIM ÇAYI ETRAFINDA GELİŞEN EKOLOJİK ÇEŞİTLİLİK VE BU EKOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN ÜZERİNDEKİ TEHLİKELERİN KORUNMASINA DAİR ÖNERİLER

1-) SARIM ÇAYI VE HAVZASININ EKOLOJİK YAPISI

Sarım Çayı; Kulp, Lice ve Genç üçgenindeki Sarım Havzasının yaşam damarıdır. 150'ye yakın köyden oluşan ve Dicle Havzasında bulunan Sarım Havzası da; halen baraj ve madenlerle kirletilmemiş ender ekolojik alanlarından biridir. Bu havza; ekte sunacağımız belgelerden de anlaşılacağı üzere, birçok endemik flora ve fauna türüne ev sahipliği yapmaktadır. Çevre, Enerji ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın çevre düzeni planında da bu havza 'açlık karakteri korunacak alan' olarak geçmektedir.

Batman Bantlı Çöpçü Balığı (Paraschistura chrysicristinae) Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature, IUCN) tarafından neslinin tehlike altında olduğu düşünüldüğü için kırmızı listeye alınmıştır. (Freyhof, 2014; URL-1) Bu sebeple gerek yerli gerekse yabancı araştırmacıların yoğun çabalarına rağmen bu türe mensup bireyler uzun yıllar yakalanamamıştır. IUCN uzmanlarının oluşturduğu liste baz alınarak İngiltere meneli Shoal (URL-2) ve ABD meneli Re:wild (URL-3) doğa koruma örgütleri tarafından risk altında olan Dünya'nın en çok aranan 10 balığı listesine (URL-4) dahil edilmiştir. 2021 yılı son çeyreğinde yürütülen kapsamlı arazi çalışmaları ile türün çok dar bir alanda (Batman Barajı'nı besleyen Sarım Deresi, GPS:38°27'56.7"K 40°49'35.0"D ve Sason (Han) Çayı GPS: 38°17'19.2"K 41°17'17.5"D) izole olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 23 birey örneklenmesi ile yaklaşık 47 yıl aradan sonra Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi akademisyenleri tarafından bu türün tekrar keşfi gerek ulusal gerekse de uluslararası medya kuruluşlarında ciddi ses getirmiş ve Bakanlık ile Üniversite açıklama yaparak bu kazanımı duyurmuşlardır; <https://erdogan.edu.tr/website/Contents.aspx?PageID=3381>

Bölgenin temel geçim kaynağı arıcılık ve hayvancılıktır. Bu dağlık bölgedeki yüzlerce köyün yaşamı Sarım Çayına bağlıdır. Çünkü bu çayla hayvancılık, arıcılık ve balıkçılık yapmaktadırlar. Bu çayın suyunu aynı zamanda direk günlük yaşamlarında içme ve temizlik amaçlı kullanmaktadırlar. Köylerin kuruluğu dahi direk bu çayın konumuna göre gerçekleşmiştir.

Sarım Havzasındaki köyler 1915 yılına kadar Ermeni halkının yaşadığı köylerdir. 1915 olaylarında bu köyler tamamen boşaltılmıştır. 1925'te Said isyanında bu bölge yine tamamen boşaltılmıştır. 1993 yılında ise bu havzadaki köyler tekrar yakılmış ve köylüler göç ettirilmiştir. Sağ göze (Riz) köyünde hala kimyasal atıkların ve bombalanan caminin kalıntıları mevcuttur. Yöre halkının tekrar köylerine dönmesi 2002 yılında gerçekleşmiştir.

Geçmiş medeniyetten kalan birçok iz Sarım havzasında vardır. Özellikle kaya resimleri, anıtlar ve heykeller araştırılmaya muhtaçtır. Fakat çok küçük bir kısmı araştırılıp, belgelenmiştir. Bir arkeolojik S T belgesini ekte paylaşıyoruz.

2-) SARIM HAVZASINI TEHDİT EDEN HES PROJESİ

Sarım Çayı üzerinde planlanan, 2022 yılında ÇED onayını alan BİRSU HİDROELEKTRİK SANTRAL projesi; toplam 244.8 ton patlayıcı kullanılacak ve ek olarak 3 adet kırma eleme tesisi ile 3 adet hazır beton inşa edilecek, depolamasız bir HES projesidir.

Proje alanı; çevre düzeni planında 'Tarım Alanı, Orman Alanı, Çayır-Mera, Açlık Karakteri Korunacak Alan' olarak geçmektedir.

Ve planlanan proje; Sarım Çayındaki suyun; yüzde doksanını şirket tekeline alıp, yüzde 10'unu can suyu olarak bırakmaktadır. Zaten kuraklığın hayatımızı tüketme noktasına getirdiği bu amaçta yüzde

10 can suyu, insan ve do a ya amının devam etmesi için imkansızdır. Bunun en net örne i Kulp çayını yok eden Kulp HES örne idir. Ayrıca bölgenin da lık ve eri imi zor yapısı nedeniyle, bu projenin in ası sırasında; bölgenin jeolojisi tamamen bozulacak ve da lar delik de ik edilecektir. Yukarı da belirtti imiz gibi yüzlerce ton dinamit ve kırma-eleme tesisleri ile beton santralleri; arıcılı ı florayı, faunayı, geçimi ve sa lı ı yani ya amı direk yok edecektir.

Suyun irket tekeline alınması üzerine, bu çay üzerine ya amını kurmu köyler tekrar göç tehlikesiyle kar ı kar ıya kalacaktır.

Projenin ÇED raporu linki; <https://eced.csb.gov.tr/jsp/ek1/31835#>

Projenin planlandı ı alan 1. Derece deprem bölgesidir.

Proje en yakın haneye 50 metreye kadar yakınla acaktır.

Proje kapsamında hiçbir jeolojik etüt ve jeofizik analiz yapılmamı tır.

Yüksek jeoloji mühendisi E ref Atabey'in bu projenin Sarım Havzasını nasıl yok etme tehlikesiyle kar ı kar ıya bırakaca ıyla ilgili bilimsel raporunun linki;

" [https://www.researchgate](https://www.researchgate.net/profile/Esref-Atabey/publication/395690066_DIYARBAKIR_LICE_BIRSU_HIDROELEKTRIK_SANRALI_VE_CEVRESEL_ETKILERI/links/68cea55aa8689b51bd6138ec/DIYARBAKIR-LICE-BIRSU-HIDROELEKTRIK-SANRALI-VE-CEVRESEL-ETKILERI.pdf)

[net/profile/Esref-](https://www.researchgate.net/profile/Esref-Atabey/publication/395690066_DIYARBAKIR_LICE_BIRSU_HIDROELEKTRIK_SANRALI_VE_CEVRESEL_ETKILERI/links/68cea55aa8689b51bd6138ec/DIYARBAKIR-LICE-BIRSU-HIDROELEKTRIK-SANRALI-VE-CEVRESEL-ETKILERI.pdf)

[Atabey/publication/395690066_DIYARBAKIR_LICE_BIRSU_HIDROELEKTRIK_SANRALI_VE_CEVRESEL_ETKILERI/links/68cea55aa8689b51bd6138ec/DIYARBAKIR-LICE-BIRSU-HIDROELEKTRIK-SANRALI-VE-CEVRESEL-ETKILERI.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Esref-Atabey/publication/395690066_DIYARBAKIR_LICE_BIRSU_HIDROELEKTRIK_SANRALI_VE_CEVRESEL_ETKILERI/links/68cea55aa8689b51bd6138ec/DIYARBAKIR-LICE-BIRSU-HIDROELEKTRIK-SANRALI-VE-CEVRESEL-ETKILERI.pdf) "

(ekte de sunaca ız)

Batman Bantlı Çöpçü Balı nın ke fini yapan akademisyenlerin raporunda bizzat belirttikleri üzere; bu türün mevcut akarsuların en sert akan oksijenli bölgelerinde ya adı ı ve yava akıntılı ve durgun kesimleri tercih etmedi i gözlemlenmi tir. Bu nedenle türün yayılı gösterdi i iki akarsudan biri olan Sarım Çayı üzerinde yapılacak her türlü do al olmayan de i im ve akı rejimini de i tirecek faaliyetler do rudan türün ya am alanını kısıtlayacak ve tahrip edecektir. Ve yine bu akademisyenler; hidroelektrik santrallerini (HES), bu tür için tehdit unsuru olarak belirtip, bertaraf edilmesi gerekti ini, belirtmi tir. (Ekte sunaca ız bu akademisyen raporunu)

<https://batman.tarimorman.gov.tr/Haber/527/Nesli-Tukenme-Tehlikesi-Altinda-Olan-Batman-Bantli-Copcu-Baligi-Icin-Caylarda-Temizlik-Yapildi>

https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/nesli-tukendi-dendi-batmanda-ortaya-cikti,0RfmwtTZD02IVBfrysD_Wg/10

<https://shoalconservation.org/search-for-the-lost-fishes/batman-river-loach/>

<https://www.rewild.org/contact>

Ülkemiz, IUCN'e Tarım ve Orman Bakanlığı nın Devlet Temsilci i statüsü ile 1 Ocak 1993 senesinde üye olmu tur. ULUSLARARASI DO A KORUMA B RL (IUCN)160 ülkeden toplam 1400 kurulu un üye oldu u, dünyanın saygın do a koruma organizasyonlarının ba nda gelmektedir. Birli in çatısı altında 6 teknik komisyon, 8 bölgesel ofis, 5 bölgesel komite ve 60 ulusal komite görev almaktadır. Dünya'nın farklı bölgelerinden yakla ık 15000 bilim insanı ve uzman teknik komisyonlarda görev almaktadır. Yine Tarım ve Orman Bakanlığı nın HASSAS TÜRLER TANIMLAMA KILAVUZU'nda bu tür yer almaktadır.

([https://www.tarimorman.gov.](https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/KutuMenu/HedefDisiAvcilik/HassasTurlerTanimlamaKlavuzu.pdf)

[tr/BSGM/Belgeler/KutuMenu/HedefDisiAvcilik/HassasTurlerTanimlamaKlavuzu.pdf](https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/KutuMenu/HedefDisiAvcilik/HassasTurlerTanimlamaKlavuzu.pdf))

Yapımı süren Silvan barajı zaten Sarım Çayının bir kısmını içine alıp, Sarım Havzasının ekolojik yapısına zarar verecektir. Dünyanın en büyük barajlarından biri olan Silvan barajının i gal etti i alanlardan kaçan do al ya am, son kale olan Sarım Havzasına sı ınacaktır.

3-) HUKUK SÜREÇ

Projenin ÇED raporunun iptali için Dersim ve Bingöl Barosuyla beraber, Bingöl dare Mahkemesinde hukuki süreç yürütülmektedir. 11.06.2026 tarihinde bilirki i ke fi olmu tur. Fakat su kullanım hakkı anla masının ve önlisansın iptaliyle beraber ÇED raporunun hiçbir anlamı kalmamı tur. ÇED raporu iptal edilmese dahi su kullanım hakkı anla masının ve önlisansın iptali nedeniyle irket hiçbir ekilde faaliyete geçemeyecektir. Ayrıca ÇED raporunda bırakılacak ve tutulacak su miktarları; su kullanım hakkı anla ması kapsamında belirlendi inden, ÇED raporunun iptali artık mecburidir.

Diyarbakır Barosu olarak birçok bakanlı a, BM'ye, IUCN'ye ve yine birçok uluslararası ekoloji örgütüne 'batman bantlı çöpçü balı ının' ya am alanına HES yapılmaması için bilimsel raporlarla ba vurular yaptık.

4-) SARIM HAVZASINA SALDIRILARI NASIL ENGELLEYEB L R Z

Sarım Havzasında ba ka HES giri imini ve maden talanlarını engellemek için bölgeye do al S T statüsü kazandırılabilir.

Tarımsal üretim kooperatifleriyle nüfusun; göç etmesi engellenip, geri gelmesi sa lanabilir. Böylece 1 asırdır insansızla tırılmaya çalı ılan bölge, ya amın eski yo unlu unda canlanmasıyla talan irketlerinin hedefi olmaktan kurtarılabilir.

Batman Bantlı Çöpçü Balı ının korunması için Sarım Çayı koruma programı olu turulabilir.

Arıcılık bölgesi olması nedeniyle bu faktör üzerinden bir arıcılık havzası ilan giri iminde bulunulabilir.

Havza köyleri ile demokratik kitle örgütleri alanda sürekli bulu malar ve aktiviteler gerçekte tirebilir. Bu durum havzanın ya amını canlandıracak ve havzanın ekolojik de eri konusunda kamuoyunda bir bilinç ve örgütlülük olu turacaktır. Aynı zamanda bölgeyi talana açmaya kalkı anlara kar ı göz da ı olacaktır.

Talan projelerine kar ı sürekli hukuki takip yapılmalıdır.